

Bogdán László

Vaszilij Bogdanov: Legendárium

1. A megmaradt fénykép

*Anyám és apám karonfogva
sétálgatnak a Peterhofban,
fák között, szűrt alkonyi fényben.
Anyám bokája ki-kivillan,
bíborló szoknya alól,
bokrok között bujdokolva
mi is ott vagyunk valahol.
Az idő örvénye sodor.
Andrej matrózblúzának pántja
szakad, elszabadul, lebeg,
maszatosan futok utána,
rövidnadrágos kigyerek.
Bámuljuk a hosszú ruhákban
páváskodó szép hölgyeket.
Vándorfényképész masinája,
pillanatokra foglyul ejt.
Nézzük hogy repül a madárka,
múltból jövőbe, a mába.
Ott ragadunk a lemezen.
Mondhatsz akármit, elhiszem
Nézem a fotót, az eredményt,
Peterhofba visszarepít.
Fakul, sárgul, töredezik.
De azért valamit üzen
Andrej, mintha mozogna ajka,
mama emeli napernyőjét,
ránk néz a fák közül apám.
Csak állok dermedt, mozdulatlan,
hetven év múlva is szokatlan,
nyolcvanéves, roskadt aggastyán,
tízévesen látom magam.
Kilencszázöt, Schmidt hadnagy éve,*

Bemérhetem életünk végre.
Még annyi minden van előttünk,
esetleg mégis kivándorlunk,
ahogyan tervezte anyám.
„Farmon szeretne élni – mesélte –,
nagytavak partján, indián
mítoszok kellős közepében.”
Unta a pétervári édent.
El is mentek terepszemlére,
három hónap Amerikában.
Nem is kíváncsoztak vissza.
„Fiacskáim ott másik világ van!” –
repedezik a mosolya.
Fakul a kép, de átsugárzik,
így is a mába, szíven üt
és kísér immár a halálig.
Körülvesz, bűvöl mindenütt.

*A fényképeket, amelyek e furcsa, nagyapám esetében szokatlanul érzelmes vers indítékai lehetnek, mintegy előhívták az elmosódó emlékekül, Léna nagy-mama megőrizte, és halála előtt kirakosgatva a megmaradt családi fotográfiákat, mint egy örökre félbemaradt leporellót, meg is mutatta nekem, és elmondta azt is, hogy nagyapám szülei tényleg „kacérkodtak” a kivándorlás gondolatával, de valami miatt kivártak, noha már árulták a birtokot is, igyekeztek minden ingatlanukat pénzzé tenni, jött a háború, amely teljességgel megváltoztatta életüket és más irányt vettek a dolgok. – Tatjana Bogdanova

2. A kerti szék

I.

A kerti szék most a lugasban,
alkonyi fényben ellebeg,
rajta ül anyám hátradőlve,
hunyt arca lustán megremeg.

Hirtelen támad fel a szél,
az öböl felől, sirályokat
sodor magával, kápráztató
hófehér látomásokat.

Egyszerre elsötétedik
az ég, korom feketedik.
Lombok közt nevet Ariel

*„Visszaértetek? – nevetgél
anyám felülve. – Most a szél,
tomboló vihar viszen el.”*

II.

*„Ne ijedjél meg kisfiam –
ölel magához és nevet. –
Mamának rátok gondja van,
Viharoknak nem engedek.*

*át sem sirályt, sem gyermeket,
huss orkán, ahonnan jöttél,
fogd vissza most a szeleket
tengeren, huss, tovatűnjél!”*

*Néhány esőcseppet kavar
arcunkba, tűnik a vihar
„Építettetek homokvárat?*

*Ne féljete. Meséljete.
Tyúkistent is kerestete?
Szerencsét hozhat a családnak.”*

*A két szonett, akár az őket követő, a családi legendáriumba kalauzoló *A homokember*, talán a megmaradt fotográfiák és a feltóduló emlékek hatására, megpróbálja felidézni dédanyám alakját. Nagyapám élete utolsó évtizedében sokszor próbálta megrajzolni imádott édesanyja felejthetetlen alakját. Mintegy visszamenekült örökre elsüllyedt gyermekkorába, a családi legendárium aranykorába, amikor még minden megvolt. – Tatjana Bogdanova

3. A homokember

*Andrej áll az egyik felén,
a másik felén állok én,
hajában aranylik a fény.
Titokban végbement csoda,
röpíthetne vissza oda,
nem futnék többé sehova.
A kilencszázötös évben,
rendezkedhetnék be szépen,*

Hisz akkor még minden megvolt.
Részeire még nem bomlott
a világ, szeszekből koholt
mámor sem vitt tévutakra,
nem fogadtam hatra-vakra,
sorsjegyszámokra, lovakra
hullámoktól visszavettem,
váram, újat építettem.

Hol volt, hol nem volt az ég,
mama kezdte a mesét,
szoríthattam a kezét.
Megnyíltak a csatornái,
áztak homok hársái,
megélnkültek hársfái.
Álmomban a homokember,
úgy morajlott, mint a tenger,

Pergett, zizegett a homok,
láttam, amint izeg-mozog,
duruzsol, sóhajt, moco-rog.
De nem féltem, tudtam álom,
némán feküdtem az ágyon,
felmagaslott nagyra-vágyón.
Anyám egy veder vizet,
zúdított rá, s nevetett,

ahogy az ajtó alatt,
hibbantán elporzanak
homokszemcsék, homokember,
hetven év velük szalad.
Ágyamban fekszem, megint,
homokból formázva kint,
felmagaslik, s búcsút int,
eltűnik a homokember,
maradok félelmeimmel,

s nincs itt mama, hogy segítsen.
Unalmas és sivár minden.
Nem sikerült visszamennem.

*Ami viszont a szonettekben még megvan, a Hoffmann-allúziókat keltő *A homokemberben* már mindörökre elvész, s a költő döbbenet, érzelmességét nem is leplezve jön rá, hogy nem sikerül „visszamenni”, s ha anyja nincs, senki sincsen, aki segíthetne... A homokember különben nagyapám egyik kedves, évente

többször újraolvasott elbeszélése volt, egyébként is, ahogy nekem is elmesélte washingtoni látogatásuk alatt, Andrejrel együtt, egyszerűen imádták Hoffmann borzongató, sejtelmes történeteit. – Tatjana Bogdanova

4. A tó

*Felcsendül megint, soha meg nem unja,
szélben morajló basszus baritonja,
Nincs megállás. Nézem a tavat.
A Ladogából, ami megmaradt.*

*Nincs apelláta. Porlanak havak,
ami a régi havakból maradt,
egymásra kopírozódnak tavak,
havak, halak és lángoló nyarak.*

*És Andrejt látom az áramlatokban,
hatvan éve halott fivéremet,
kutyaúszásban közeledik, itt van,
gyerekek vagyunk megint, gyerekek.*

*Él még a tó. A versben örök nyár van.
Megközelítem kutyaúszásban.*

*A szonett, mintegy folytatva a családi legendárium darabjait, felejthetetlen fivéréit idézi fel, kiábrándultan, a veszteségeket mintegy tudatosítva... Andrej szintén sokat szerepel nagyapám verseiben, a párizsi éveitől kezdődően, amikor hetekkel a tragédia után értesülhetett arról, hogy istenített bátyja hősi halált halt a galíciai fronton, a sors kifogyhatatlan szeszélyeként, nagyjából édesapjukkal egy időben. Egykori úzásait idézi fel, tudatosítva, hogy a helyszínek – így szeretett Ladoga-tavuk is, másutt a kastély, a kert, a kert végén folydogáló patak, a nyírfák, a muzsikok tavaszt hírelő, égő szalmabábui – elválaszthatatlan immár kettőjük mindörökre összefonódó emlékeitől és halott testvére alakjától. – Tatjana Bogdanova

Az árnyak költője

elfuserált ars poetica

1

*Az árnyak költője vagyok,
a tükrök mélyén bújnak el.
Idézetem a holtakat.
Dacosak. Egyik sem felel.
Az árnyak honában, ahol
vár Zoscsenko és Tinyanov,
kocsma sarkában, valahol,
lesz a te helyed Bogdanov.
Hisz árnyá válnak mindenek.
Eltékozoltad életed.
Nemsoká árny leszel te is.
Liheg, lüktet, dacol a város,
kusza díszlet az elmúláshoz,
fojtogatja a nemezis.*

2

*Az árnyak költője vagyok,
ők szűrik le teámat,
ők stuccolják szakállamat,
ők vetik meg az ágyat.
Ők takarnak be gondosan,
valahogy meg ne fázzak.
Soha nem tudom biztosan,
várnak-e vagy nem várnak?
És azt se, lesz-e ébredés?
Hogy sok-e? Vagy mégis kevés?
Egy homályos sarokban,
cidrizve várom árnyaim,
nem segít ritmus, kósza rím,
hisz már minden együtt van.*

*Az ikerszonett is a hetvenes évek közepén, szinte végzetes betegsége előtt íródott, s kétségtelenül nagyapám önironikus ars poeticájának is felfogható, mintegy évődik kísértő árnyaival, ugyanakkor leszámol mindennel, hisz tudja, hogy útja az alkonyatban bármikor véget érhet. 1977 őszén bekövetkező szívrohama után azonban még hat évet élt, ellátogatott Amerikába is, s példátlan önfegyellemmel kiteljesítette költészetét. – Tatjana Bogdanova

Prosperóhoz – Szent Iván éjjelén

*Az árnyak költője vagyok,
kössünk egy kompromisszumot.
Vezényeld varázslataid.
Nem szólok közbe. Hallgatok.*

*Varázsolj új világokat.
Bocsásd el orkánjaidat.
Engedd szabadon árnyaid.
Bonyolítsd a dolgokat.*

*Megátalkodottak úgy is,
bonyolódnak maguktól is.
A légben nevet Ariel,
„két golyód van – egyik hamis!”*

*Kezedben a varázspálca.
Fákba voltak ők bezárva,
özönölnek kósza árnyak,
szabadulásukra várva.*

*Mit kezdenek önmagukkal,
törékeny szabadságukkal?
Úrbe forognak, beszélnek,
egyik szid, másik vigasztal.*

*Barátaim voltak egykor,
Elnyelte őket a rossz kor.
Kimondhatom, amit ők nem?
Elenyésznek virradatkor?*

*Prospero, vallj, hol laknak ők,
az örök szembeszegülők?
Meglelik úrben bolyongva,
egymást az igaz szeretők?*

*Vagy végképp minden úgy marad?
Ajándékba halálukat
kapják és máshoz nincs közük.
Az időből kihullanak.*

*Szent Iván örök éjjelén,
Néva tükrén táncol a fény*

*Elvész a Ladoga-tavon,
felszikrázva. Van még remény?*

*Az árnyak költője vagyok,
hallgathatom az árnyakat.
Hamarosan kereshetem
közöttük majd árnyékomat.*

*Árnyá válok nemsokára,
Prospero varázsszavára,
fénycsóvaként ellobbanok
vissza se nézek a fákra.*

A légben Ariel röhög.

*A vers, mintegy a szonetteket folytatva, kezdi el azokat a végtelen töprengéseket, amelyek át- meg átszövik nagyapám öregkori verseit, végeérhetetlenül variálva egymást, s próbálják vizionálni a halál utáni létet. Nagyapám felfogása szerint a halál csak a test végét jelenti, a lélek, fény sugar alakjában röppenve tova, tovább él... – Tatjana Bogdanova

A büntudat

utólagos pótlás

*Kezembe villoghat a kés,
mindig lesz, mindig annyi rés,
honnan kibújva ideér,
és megint folyni fog a vér.
Akakij, döglött pókunk.*

*Biztosan tudom, visszajön.
mióta vele álmodom?
És a bossúja szörnyű lesz,
hálójába von és megesz.
Nem segítenek az árnyak?*

*Nem segíthet már senki sem.
Nem leszek holt, se eleven.
Mindig csodákra vágytam,
s valahol elhibáztam.
Vagdoshatom a hálót.*

*Az Akakij Akakijeicsnek is nevezett pók alakja számtalan versben visszatér. Léna nagymama elmesélte, hogy a pók tényleg létezett, s egyszer nagyapám egyedül lévén a nyaralóban, talán a bor, talán örökké ajzott képzelete sugallatára – azt gondolván, hogy meg akarja támadni, látta szívét is dobogni hatalmas hálójában, ahogy ezt a következő, az *Én, az idegen* című versben le is írja! – üldözni kezdte, s mivel seprűvel nem tudta elpusztítani, mert egy falmélyedésbe menekült, leforrázta, s a bűntudat s Akakij feltételezett visszatérése és bosszúja állandóan kísértette. – Tatjana Bogdanova

Én, az idegen

*Megint úgy érzem magam, mint egy kitalált személy,
akit valaki elképzelt, megkonstruálta az életét,
gondosan, de iszonyú kihagyásokkal, résekkel,
melyeken bármikor visszajöhet Akakij Akakijeics,
hogy bosszút álljon, behálózson és megöljön.
De ha ez felesleges rémlátomás,
folytatásos hallucináció, eltúlzott bűntudat,
rögzült fixa idea, akkor is,
leforráztam egy pókot,
előzőleg seprűvel rombolva szét hálóját.
És?!
Épp azelőtt fojtott meg egy döglegyet, vérét kiszívva,
És?! –
És, és, és valamiért az volt az érzésem, hogy én
következtem volna, álmomban,
soha nem tudom elfelejteni,
folyton előjön, kívülről láttam beteg szívemet,
amint elveszetten pulzál a hálójában,
ha nem ő, akkor én! Végül is valaki felesleges volt...
Hogy kicsoda, nem is kérdés, de...
De aki kitalált, gonoszul benne hagyott a történetében!
(A pácban, igen!) S most fuldoklom a fikcióban,
a tényekben, mintha mégis a Ladoga-tóban,
gyermekkoromban, amikor túl messzire úsztunk be
Andrejjel és annyira elfáradtam, hogy tényleg
fuldokolni kezdtem (erről vajon tud, aki kitalált?)
s ha ő nem segít, akkor most bizonytal
ez a vers sem íródik meg, vége lesz, belefulladás,
nyitott szememen halak lebegnek,
folyondárok folynak körbe,
moszatok, algák, rákok, csigák
ideiglenes lakása leszek.*

Korán lett volna vége...
Mindenesetre benne vagyok a történetek sűrűjében,
minden folytatódik,
újrakezdődik,
semminek nincs vége,
sok az elvarratlan szál,
már én sem értem magam.
Úgy érzem megint Ricardo Reis kísért,
a titokzatos vendég,
mint negyvennégy nyarán Szibériában.
Megint jönnek Tahitiból a költők.
Igen, aki kitalált, magamra hagyott.
„Boldoguljon ahogy tud – vont cinikusan vállat –,
ha egy régóta döglött póktól fél, hát féljen,
személyesítse meg, nevesítse,
még hogy Akakij Akakijevics,
a Gribojedov-ház főnöke!...
Szórakozzon, ha akar!”
Igyekszem, kedveseim igyekszem,
ha már nem haltam meg akkor, nyolcvévesen,
jó lenne még élve abbahagyni,
nem gondoljátok?
Kezd veszélyessé válni ez az egész,
sűrűsödnek a dolgok,
A körülmények áldatlan hatása,
hogy egyre jobban fáj az összejáték hiánya,
hogy megint nem jön Léna,
hogy egyre jobban szúr a jobb szemem,
kirajzolva az ismeretlen női arcot,
aki után halálomig vágyakozni fogok,
s ha valamit leejtek,
elképzelhetem mi következik utána,
lehajolok és egyszerűen nem bírok felemelkedni.
Nyolcvanéves vagyok,
a csúsz, az isiász, az idegzsába, a reuma,
a becsípett idegszál,
s az ismeretlen, megjósolhatatlan veszélyek,
házkutatás, bokaficam, gutaütés, trombózis, infarktus...
Nem, nem volt rossz a számítás,
a pálya persze lejtett,
s máris gurultam lefele.
Ha mindent elfelejtek,
jobb lesz?
És ha igen kinek?
Kérdezem én, az idegen,

*s hallom amint Léna léptei
csikorognak a kavicszon,
közeledik az ösvényen,
hatvanhárom éve közeledik!
Végre ide is érhetne már egyszer,
ha már mindenáron kell,
ha elkerülhetetlen, ha muszáj,
hát akkor együtt! Időnk kevés.
És egyre jobban idegesít ama rés,
a póklábak surrogása, baljós neszezése,
Akakij jön, közeledik, érzem,
és mi lesz ha egyszer hamarabb ideér?*

*A vers kíméletlen őszinteséggel vall nagyapám öregkorában elhatalmasodó depressziójáról és mindazokról a mániákról, képzelgésekről, vélt vagy valós rögeszmékről, amelyek sűrű, hálózatszerű depresszióján mindörökre fennakadtak és nem hagyták nyugodni. Akakijról, a mitikussá növesztett pókról már szóltunk, a másik kísértője a titokzatos idegen, Ricardo Reis, bolyongó poéta, Fernando Pessoa portugál költő egyik heteronimája, aki először szibériai verseiben bukkan fel, hogy időről időre valóságosan is megképződjön előtte... Léna nagymama emlékezett rá, hogy nagyapám többször is beszélgetett, sőt vitatkozott is vele, s ő egyszerűen nem értette a dolgot, hiszen a szobában, a kert fáinak között, a homályban, az alkonyi fényben lobogó teraszon, a rejtelmes tóparton nem volt senki, s nagyapa sem volt részeg(?). A gondolat, hogy az ő életét, következképpen őt magát is kitalálta valaki, aki eljátszik vele, több versében is felmerül, a legerőteljesebben pontosan ebben a versben. – Tatjana Bogdanova